

Den moderna arkitekturens "fula lådor" är kanske precis vad vi efterfrågar

Dagens Nyheter den 17 augusti 2021

Jag har själv gjort det: Suckat över de besynnerliga lådorna som så ofta blir resultatet av det moderna bostadsbyggandet. Varför byggs det inte vackra hus, som det bevisligen gjordes förr? Frågan har ställts under lång tid. Men ju mer jag grannar på den, desto krångligare ter den sig.

Till att börja med är det inget ovanligt fenomen att de som arbetar professionellt med en kulturyttring - oavsett om det är mat, litteratur, musik eller arkitektur - tenderar att utveckla preferenser som skiljer sig från folkflertalets. Detta brukar dock inte skapa några större problem. Några ordnar seminarier kring på vilka sätt Rimbaud (den franske poeten) är bättre än Rambo (actionfilmshjälten). Samtidigt gör dock den fria konkurrensen sitt, och oavsett vad recensenterna tycker om dansband och deckare talar försäljningssiffrorna sitt tydliga språk. Något liknande händer i restaurangbranschen när krögare upptäcker att tvåkomponentsdrinkar och biff med bea lockar fler kunder än rillette på gristryne. Vissa suckar säkert över detta, men när marknaden är tillräckligt stor brukar var och en kunna bli salig på sin fason.

Detta sätt att tänka är dock inte självklart användbart för att förstå bostadsmarknaden. Är bostadslådorna ett tecken på att marknaden ger människor vad de vill ha, ett slags bostädernas motsvarighet till lättlästa deckare och burgare med pommes? Eller är det tvärtom bristen på konkurrens som gör att de folkliga alternativen är sällsynta på bostadsmarknaden? Ibland antyds att arkitekter bygger lådor trots att nästan ingen vill bo i sådana, inte ens arkitekterna själva. Om många arkitekter föredrar att bo i gamla lägenheter på söder i Stockholm, skulle det emellertid lika gärna kunna bero på att ränteläget och bruksvärdesprincipen gör denna typ av boende förmånligt - för den som kommer åt det.

På det hela taget är det svårt att komma någon vart i diskussionen kring hur vi bör bygga och bo så länge den enbart kretsar kring estetik. Det är förvisso ett område som engagerar. Vem kan inte jämföra arkitekturskolan på Östermalmsgatan i Stockholm med universitetsbiblioteket på Helgonabacken i Lund och undra hur den är funtad som tycker att den förra byggnaden är vackrare? Just dessa två byggnader brukar ligga bra till när Sveriges fulaste respektive vackraste hus ska utses. Men boende måste bedömas i fler dimensioner än skönhet.

Mig veterligen har det dock aldrig ordnats någon omröstning om Sveriges kostnadseffektivaste byggnad, eller den mest funktionella. Men ett bra boende är naturligtvis till stora delar just en fråga om kostnader och funktionalitet, och i dessa dimensioner har de bespottade lådorna betydande styrkor.

Raka linjer och räta vinklar underlättar massproduktion, kortar byggtider och ger lägre arbetskostnader. Dessa är egenskaper som sällan hyllas av de estetiskt sinnade (eller av någon över huvud taget), men de är avgörande för möjligheten att erbjuda gott boende även till den med lite mindre budget. De fina gamla stenhusen är ju inte helt representativa för hur människor bodde förr,

då Sverige inte bara var fattigare utan också betydligt mer ojämlikt i hur inkomsterna fördelades i samhället. Dessutom har kraven ändrats. Numera ska hus med fördel vara energieffektiva och kunna värmas upp till en rimlig kostnad. Eldstad är numera en lyx, snarare än en nödvändighet för att hålla värmen. Vidare ska mikrovågor till mobiltelefoner och datorer kunna spridas inomhus med minimala effektförluster.

Det finns alltså en hel del att anföra till lådornas försvar. Vad beror då kritiken på? En tänkbar förklaring är att det finns andra problem i bostadspolitiken och i byggbranschen som gör att de lådliknande husens kostnadsfördelar inte alltid framgår tydligt för slutkonsumenten, det vill säga de boende. Hyresregleringen och den så kallade bruksvärdesprincipen skapar en underlig prisbild och förvränger människors alternativ. Det finns centrala hyreslägenheter i charmiga men ofta slitna fastigheter, men dessa kräver antingen årsvis av köande eller de rätta kontakterna. Det främsta alternativet för den som vill bo i en storstad är de jämförelsevis dyra lådorna i stadens utkant, nyproducerade och funktionella men sällan särskilt charmiga.

Det är inte bara hyresregleringens fel att blivit på detta sätt. Byggbranschen har fått en hel del berättigad kritik. Den ter sig trög när det gäller ny teknik och kundorientering, inte minst i jämförelse med exempelvis bilar och hemelektronik. Därtill har flera rapporter pekat på fundamentala problem, såsom bristande konkurrens, karteller, korruption och svinn. Slutligen måste naturligtvis kommunen ha en tillåtande hållning när det gäller var och hur det får byggas.

Det finns med andra ord gott om berättigad kritik att rikta mot både byggbranschen och bostadspolitiken. Men om dessa problem skulle lösas, misstänker jag att lådornas fördelar skulle bli ännu tydligare.

Så även om jag då och då fortfarande suckar över dem, har jag också börjat tänka att jag nog vänjer mig.

Andreas Bergh